

واکاوی تاثیر شیوع پاندمی کووید ۱۹ بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه

نبی موسی زاده^{۱*} و جعفر توکلی^۲

۱. کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، مدیریت توسعه‌ی پایدار روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۵

اطلاعات مقاله چکیده

ویروس کرونا و آثار و پیامدهای آن، وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم را با چالش‌های زیادی مواجه کرده است، که کشورها اقدامات و روش‌های مختلفی را به منظور جلوگیری از اشاعه‌ی بیش‌تر این ویروس انجام داده‌اند، این روش‌ها موجب عدم عرضه به موقع محصولات روستایی و اخلاص در بازاریابی شده است که در نهایت موجب اثرگذاری بر زنجیره تامین محصولات روستاییان گردیده است. استان کرمانشاه به دلیل شرایط اقلیمی متنوع و قابلیت‌های بالقوه منابع طبیعی، به‌عنوان یکی از استان‌های مهم کشور در زمینه‌ی تولید محصولات کشاورزی محسوب می‌شود که حدود ۳۰ درصد از شاغلین استان در بخش کشاورزی فعالیت دارند، بر این اساس هدف اساسی پژوهش حاضر واکاوی تأثیر شیوع پاندمی کووید ۱۹ بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه می‌باشد تا اثرات کرونا بر زنجیره‌ی تامین محصولات کشاورزی روستاهای مورد بررسی شناسایی شود. پژوهش حاضر از لحاظ هدف، توسعه‌ای-کاربردی و از نظر پارادایم در گروه تحقیقات کیفی قرار می‌گیرد که با روش تئوری بنیانی صورت گرفته و برای نمونه‌گیری از نمونه‌گیری هدفمند از نوع نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است. مشارکت کنندگان شامل ۴۰ نفر از مقامات محلی می‌باشد، مصاحبه با مقامات محلی به صورت تمام شماری و جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری داده‌ها ادامه پیدا کرد، داده‌ها از طریق سوالات مصاحبه نیمه ساختار یافته جمع‌آوری و برای مدیریت آن‌ها و کدبندی اسناد، از نرم افزار مکس کیودا استفاده و در نهایت تحلیل انجام شده است. یافته‌های پژوهش منجر به شناسایی ۱۱۷ مقوله و ۶ طبقه با عناوین: تامین نهاده، وضعیت تولید، مشکلات تولید، وضعیت فروش محصولات، مشکلات فروش محصولات، بازاریابی محصولات و ۱ طبقه گسترده زنجیره تامین شد. شیوع کرونا منجر به اثرگذاری بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی روستاهای مورد بررسی گردیده است که در این راستا مواردی نظیر افزایش هزینه و کمبود مواردی همچون سم، کود، کارگرو ماشین‌آلات، حمل و نقل و عدم فروش الکترونیکی محصولات، حاکمیت بازار و روش‌های سنتی فروش، عدم انجام اقدامات خاص، عدم پیدا کردن راه جدید برای فروش، افزایش و کاهش فروش و تولید بعضی از محصولات و... شناسایی شد، برنامه ریزی و اقدام در راستای اثرات شناسایی شده می‌تواند به بهبود وضعیت زنجیره تامین محصولات روستاییان در پاندمی کرونا کمک نماید.

دوره ۴، شماره ۱۲، تابستان ۱۴۰۲
صفحه ۴۷-۲۵
مقاله پژوهشی

کلید واژه‌ها: زنجیره‌ی تامین، بازاریابی محصولات کشاورزی، کووید ۱۹، استان کرمانشاه.

N.moosazadeh@stu.razi.ac.ir

* نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: موسی زاده، نبی؛ و توکلی، جعفر. (۱۴۰۲). واکاوی تاثیر شیوع پاندمی کووید ۱۹ بر زنجیره‌ی تامین محصولات کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۴(۱۲)، ۲۵-۴۷.

مقدمه

ویروس کرونا یا همان کووید-۱۹ که اولین بار در دسامبر ۲۰۱۹ در ووهان چین مشاهده گردید و به شکل گسترده‌ای در سطح جهان گسترش یافت نه تنها بر بخش بهداشت و درمان کشورها فشار فزاینده‌ای را وارد نموده است بلکه آثار و پیامدهای آن، حوزه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و از همه مهم‌تر وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم جهان را با چالش‌های جدی و عدیده‌ای مواجه نموده است (Rawal et al, 2020: 1). در سطح بین‌المللی اقدامات و روش‌های متعددی جهت مقابله و کاهش تبعات گسترش این ویروس صورت گرفته است. در کشورهای اروپایی اقدامات گسترده‌ای توسط دولت‌ها جهت ایجاد محدودیت‌های اجتماعی و قرنطینه برای مهار پیشرفت بیماری و جلوگیری از برخی تردها مابین شهر و روستاها صورت گرفته که این امر منجر به کاهش امکان عرضه محصولات روستائیان و بازاریابی آن‌ها شده است هرچند برخی از این تأثیرات کوتاه مدت و مقطعی بوده ولی تأثیرات بلندمدت این اقدامات همچنان ادامه داشته و معلوم نیست تا چه زمانی به وضع پایدار و ثبات خود باز خواهد گشت (Phillipson et al, 2020: 3). شیوع این بیماری با توجه به نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی که در روستاها وجود دارد می‌تواند اثرات زیان‌باری در پی داشته باشد (Hirko et al, 2020: 1817). در این راستا سازمان خواروبار و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو) در آخرین گزارش خود هشدار داده که تأثیرات کامل بیماری کووید-۱۹ بر امنیت غذایی و سیستم‌های غذایی و کشاورزی همچنان در حال آشکار شدن است و شیوع آن، می‌تواند تأثیرات منفی قابل توجهی بر تمامی افراد دخیل در سراسر زنجیره تأمین غذا داشته باشد (Adunlin et al, 2020: 8).

در ایران نیز شیوع کووید-۱۹ اوایل اسفندماه ۱۳۹۸ رسماً اعلام شد و تا دوام‌آندرسال ۱۳۹۹، اقتصادکشور را در یک وضعیت رکود همراه با نااطمینانی قرار داده است. کشوری که در دو سال قبل درگیر حوادث طبیعی همچون خشک‌سالی، زلزله و سیل بوده و تحریم‌های اقتصادی و موانع فراوان در صادرات نفت میزان درآمد دولت را به شدت کاهش داده است و شیوع ویروس کووید-۱۹ آسیب‌پذیری و شکنندگی اقتصاد آن را به شدت افزایش داده است (طاهری نیا و حسنوند، ۱۳۹۹: ۴۴). با شروع کرونا شاهد کاهش رفت و آمدها، احتیاط مصرف‌کنندگان، تعطیلی برخی کسب و کارهای دارای تعامل اجتماعی، کاهش تقاضای بسیاری از صنایع و خدمات و مسدود شدن مسیرهای ارتباطی با سایر کشورها، اختلال در صادرات از مرزهای زمینی، کاهش ورود و خروج گردشگر، کاهش قیمت و تقاضای جهانی نفت، کاهش قیمت محصولات صادراتی کشور و اختلال در تجارت و لطمه به اقتصاد و معیشت مردم بودیم (بهرنگ و باقرزاده هوشمندی، ۱۳۹۹: ۲).

در جوامع روستایی کشور که اقتصاد و معیشت آنان عمدتاً متکی بر محصولات کشاورزی می‌باشد این تأثیرگذاری‌ها نمود بیشتری دارد (اسحاقی میلوسی و محمودی، ۱۳۹۷: ۲۱۸). به عبارتی، زنجیره تأمین محصولات متأثر از کرونا بوده است. گزارش دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش‌های مجلس، در خصوص اثرات کرونا بر کشاورزی ایران حاکی از این است که گسترش کرونا با تأثیر بر زنجیره تأمین، تقاضا و نقدینگی و تأثیر بر عرضه نیروی کار، مصرف کالاها و خدمات و به‌ویژه با کاهش درآمد مصرف‌کنندگان تولیدکنندگان محصولات کشاورزی در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد خانوارهای روستایی و اقتصاد بخش کشاورزی تأثیرگذار است. بازار برخی از محصولات در کشورهای دیگر نیز بی‌رمق شده و بخشی از صادرات محصولات کشاورزی نیز هم به‌طور مستقیم و هم غیرمستقیم دچار اختلال شده است (منتی، ۱۳۹۹: ۷).

شکل‌گیری این مشکل در زمینه صادرات محصولات کشاورزی بخصوص در روستاهای استان‌های مرزی کشور که بخشی از تولید به خارج از کشور صادر می‌شد باعث چالش‌های اقتصادی برای روستائیان این مناطق شد. همچنین، در روستاهای استان‌های غربی کشور همچون استان کرمانشاه با وجود تنوع در نوع مشاغل و کسب و کارهای روستایی، ورود گردشگران و مسافران همواره باعث رونق در تولید و فروش صنایع دستی و بازاریابی محصولات کشاورزی و دامپروری روستائیان بوده است، اما کرونا سبب بروز شرایط

جدیدی شد. استان کرمانشاه یکی از مراکز اقتصادی و از قطب‌های کشاورزی کشور بوده است، که با دارا بودن شرایط اقلیمی متنوع و قابلیت‌های بالقوه منابع طبیعی، به‌عنوان یکی از استان‌های مهم کشور در زمینه تولید محصولات کشاورزی، دامی و پروتئینی می‌باشد. حدود ۳۰ درصد از شاغلین استان در بخش کشاورزی هستند (گزارش اشتغال استان کرمانشاه، ۱۳۹۷: ۷).

این در حالی است که چون کشور در سال‌های اخیر با بحرانی نظیر کرونا مواجه نشده بود و وضعیت مشابهی نداشت دچار مشکلات خاصی در بخش روستایی به خصوص زنجیره‌ی تامین محصولات گردید. از سوی دیگر، بررسی‌های پدیدآورندگان این مقاله نشان داد اگر چه پژوهش‌هایی به بررسی محصولات روستائیان در ایام کرونا پرداخته اند اما این پژوهش‌ها رویکرد کیفی نداشته و به طور عمیق جنبه‌های مختلف مساله را مورد بررسی قرار نداده اند. همچنین، به طور اخص زنجیره‌ی تامین محصولات مورد کنکاش قرار نگرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر سعی در شناسایی تاثیر شیوع پاندمی کووید ۱۹ بر زنجیره‌ی تامین محصولات کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه دارد. در انتخاب روستاها سعی شده است پراکنش فضایی مناسب روستاها در سطح استان مد نظر قرار گیرد به گونه‌ای که در هر جهت جغرافیایی از استان، حداقل یک روستا و روستاهایی نیز انتخاب شود که بیشتر محصولات سطح استان مورد بررسی قرار بگیرد.

بر این اساس مسئله اساسی پژوهش حاضر این است که شیوع پاندمی کووید-۱۹ منجر به چه اثراتی بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی روستاهای مورد بررسی استان کرمانشاه شده است؟ امید است نتایج این پژوهش مورد استفاده مدیران و مسئولان مختلف متولی رسیدگی به وضعیت روستاها به خصوص در روستاهای شهرستان‌های هدف مطالعه باشد. سازمان‌ها و نهادهایی همچون استانداری، بخشداری‌ها، جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی و... نیز از جمله استفاده‌کنندگان این پژوهش برای وضعیت فعلی و بحران‌های مشابه آینده هستند. همچنین مراکز دانشگاهی و پژوهشگران مختلف نیز به دلیل استفاده تحقیق حاضر از جدیدترین منابع داخلی و خارجی در مباحث مبانی نظری و پیشینه تحقیق از یافته‌های مطالعه پیش رو جهت غنای تحقیقات خود بهره‌گیرند.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

"زنجیره تامین"^۱ شامل همه فعالیت‌هایی است که موجب انتقال کالا از مرحله ماده خام تا تحویل و رسیدن به مصرف‌کننده نهایی می‌شود (Zigiaris, 2000:2). یک زنجیره تامین شامل همه طرف‌های درگیر (مستقیم یا غیرمستقیم)، در برآورده کردن درخواست مشتری می‌باشد و نه تنها شامل تولیدکننده و تامین‌کننده می‌باشد، بلکه شامل حمل و نقل، انبار، خرده‌فروش و حتی خود مشتری نیز می‌شود (Chopra & Meindl, 2013:1). در تعریف سامر اندرسون^۲؛ زنجیره تامین شبکه‌ای می‌باشد بین یک شرکت و تامین‌کنندگان آن برای تولید و توزیع کالا به خریدار نهایی که این شبکه شامل فعالیت‌ها، افراد، نهادها، اطلاعات و منابع مختلفی می‌باشد و نشان‌دهنده مراحل خواهد بود که برای رساندن کالا یا خدمات از مراحل اولیه به مشتری انجام می‌گیرد. شرکت‌های مهم دنیا، زنجیره تامین را برای کاهش هزینه‌های خود و برای آنکه در فضای رقابتی باشند توسعه می‌دهند (Website Investopedia, 2022:1). در تعریفی دیگر، زنجیره تامین یعنی شبکه‌ای از فعالیت‌ها شامل توسعه محصول، بازاریابی، تهیه مواد و نیازهای اولیه، مدیریت ارسال و تدارکات (لجستیک) و... برای تحقق اهداف. زنجیره تامین شامل ۴ فرآیند: برنامه، منبع، ساخت و ارائه می‌باشد و از جمله فعالیت‌هایی که در زنجیره تامین انجام خواهد گرفت. برنامه ریزی عرضه و تقاضا، تهیه مواد اولیه، برنامه ریزی تولید، کنترل موجودی‌ها، انبارداری،

۱. Supply Chain

۲. Somer G. Anderson

توزیع محصولات و مدیریت اطلاعات می باشد (پاریان تل زالی و شمس الدینی، ۱۳۹۵: ۵ و ۴).

پاندمی کووید-۱۹ موجب تغییر رفتار مصرف کنندگان و تقاضای سفارشات آنلاین بسیار بیش تر گردیده است. طبق بررسی کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل، میزان خرده فروشی آنلاین در جهان به میزان ۱۹ درصد رسیده و همین موضوع اهمیت صنعت لجستیک و به طور کلی تر زنجیره تامین را بیش تر نموده است. همین اهمیت موجب گردیده تا زنجیره تامین به یکی از ترندهای روز دنیا تبدیل و نحوه مدیریت صحیح زنجیره تامین بسیار مورد توجه قرار بگیرد (گزارش خبرگزاری تسنیم- اخبار اقتصادی جهان، ۱۴۰۰).

سراسر جهان، در حال کشف یک منبع قدرتمند جدید رقابتی هستند که مدیریت زنجیره تامین نامیده می شود و شامل تمام فعالیت های یکپارچه ای است که محصول را به بازار می آورد و مشتریان راضی ایجاد می کند، برنامه مدیریت زنجیره تامین عملیات تولید، خرید، حمل و نقل و توزیع فیزیکی را در یک برنامه واحد ادغام می کند. مدیریت زنجیره تامین موفق، همه این فعالیت ها را در یک فرآیند یکپارچه هماهنگ و ادغام و همه شرکای زنجیره را در بر می گیرد و به هم مرتبط می سازد، زنجیره تامین نقش مهمی در انتقال سریع کالاها به مقصد دارد (Zigiaris, 2000: 2,3).

یکی از موارد معیارهای علمی در کسب و کار کشاورزی، بر خورداری از نگرش زنجیره تامین می باشد (طیبی و مظلومی، ۱۳۸۸: ۱۳۹). مدیریت زنجیره تامین، عامل مهمی برای ایجاد و تداوم مزیت رقابتی محصولات تولید شده کشاورزان در بازار است. چالش ها و مشکلاتی مانند رقیبانی باتولیدات کم هزینه، نوسان قیمت محصولات کشاورزی، افزایش انتظار مصرف کنندگان، اوضاع نابسامان اقتصادی تولید کنندگان و وجود واسطه ها به عنوان گره های اتصالی کشاورز با بخش شهر، سبب می شود؛ تا به زنجیره تامین برای محصولات کشاورزی توجه ویژه ای نماید، این مدیریت به عنوان یکی از مبانی زیرساختی پیاده سازی کسب و کار در دنیا مطرح شده است. خواست مشتری بر کیفیت بالا و خدمت رسانی سریع موجب افزایش فشارهایی بر عناصر زنجیره تامین شده است که قبلاً وجود نداشته است (میری و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۹).

همه گیری کووید-۱۹ جهان را ویران و مختل کرده است و منجر به بسیاری از بحران های مقطعی شده که شبکه های اجتماعی- اقتصادی، سیستم های بشردوستانه و چارچوب های حکومتی را تحت تأثیر قرار داده است. کشورها مرزهای خود را بسته اند، فعالیت های تجاری را تعطیل کرده اند و به شهروندان دستور داده اند در خانه های خود پناه بگیرند و فعالیت های اجتماعی را متوقف کنند. این ویروس تقریباً همه کشورهای جهان را تحت تأثیر قرار داده است. بانک جهانی تخمین زد که اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۰ به میزان ۴.۳ درصد کاهش یافت و این عمیق ترین رکود جهانی در هشت دهه اخیر است. در نتیجه همه گیری مداوم، اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۰ به میزان ۳/۳ درصد کاهش یافت. برآوردها نشان می دهد که معادل ۲۵۵ میلیون شغل تمام وقت در سراسر جهان به دلیل کووید-۱۹ از بین رفته و منجر به افزایش بیکاری ۳۳ میلیون نفر شده است و تقریباً ۱۰۰ میلیون نفر در نتیجه همه گیری همه گیر به فقر شدید رانده شده اند، این اعداد خیره کننده هستند که بهبود آن ها به تأثیر سریع و مؤثر اقدامات طراحی شده برای حل بحران و در عین حال کاهش زیان اقتصادی بستگی دارد (UNITED NATION, 2020).

1) با شیوع این بیماری، وضعیت رکود و بی ثباتی در اقتصاد ایران نمایان شد، کاهش تقاضا برای صادرات محصولات ایران (و به طور کلی کاهش تجارت جهانی) تقاضای کل را از طرف تجارت خارجی متأثر ساخت. در بخش داخلی نیز تقاضای کل هم به دلیل کاهش درآمد خانوار و هم کاهش برخی کالاها و خدمات که به شیوع بیشتر ویروس منجر می شوند (مانند حمل و نقل، رستوران و هتل داری، پوشاک و غیره) تحت تأثیر قرار می دهد. از طرف دیگر عرضه کل اقتصاد نیز به دلیل اختلال در شبکه ای تامین مواد اولیه و محدودیت فعالیت برخی از واحدهای صنعتی با شوک عرضه مواجه شده است.

در خصوص اثرات کووید-۱۹ بر کشاورزی، گسترش کووید-۱۹ با تأثیر بر اقتصاد بنیادی روستا، تقاضا و نقدینگی و

تأثیر بر کارگران، مصرف کالاها و خدمات و به‌ویژه با کاهش درآمد مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد خانوارهای روستایی و اقتصاد بخش کشاورزی تأثیرگذار است. بازار برخی از محصولات در کشورهای دیگر نیز کم شده و بخشی از صادرات محصولات کشاورزی نیز هم به‌طور مستقیم و هم غیرمستقیم دچار اختلال شده است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹:۱).

پیشینه پژوهش

بررسی منابع و مطالعات پیشین در زمینه تأثیر شیوع پاندمی کووید-۱۹ بر زنجیره‌ی تامین گویای آن است اقداماتی که در جهت عدم شیوع کووید-۱۹ صورت گرفته است موجب محدودیت‌هایی از جمله: در حمل و نقل (Sharma et al, 2020) کاهش صادرات محصولات (General Administration of Customs, 2020 Peoples Republic Of China, 2020)، محدودیت در دسترسی به محصولات (Sigala, 2020)، کاهش تقاضا برای محصولات (Commodity Market Outlook, 2020)، افت قیمت محصولات کشاورزی (Walterset al, 2020)، شده است که همگی بر داد و ستد محصولات کشاورزی اثر منفی داشته و موجب شده بخش کشاورزی با تهدید مواجه و دچار آسیب‌هایی گردد (Pu & Zhong 2020; Ying & Wang 2020; Jianget al, 2021; Boughtonet al, 2021; Adhikari et al, 2021) و همچنین زنجیره تامین مواد غذایی با اختلال مواجه شود (Cullen, 2020)، عدم رابطه مناسب جامعه روستایی با دولت، نبود کمک‌ها و یارانه‌های حمایتی کافی، عدم اطمینان مالی و کاهش درآمد منجر به اختلال در زنجیره‌ی تامین شده است (Ali et al, 2020)، بیش‌ترین تأثیر پاندمی کووید-۱۹ بر بخش‌های باغ‌داری و دام‌داری بوده است که در این راستا چالش‌هایی چون خرید به موقع نهاده‌های کشاورزی، فروش و بازاریابی محصولات وجود دارد (Kun, 2020). تأثیر کووید-۱۹ بر هر محصول متفاوت بوده است که حتی در زمان‌های مختلف اثرات بر هر محصول نیز متفاوت بوده است (Varshney et al, 2020). کشاورزان نتوانستند محصولات خود را مثل سابق عرضه کنند از سوی دولت‌ها نیز حمایت‌های مالی کافی صورت نگرفته و گاهی اوقات کمک‌های مالی صورت گرفته ناچیز و طی پروسه دشوار به دستشان می‌رسد (جعفری، کوهستانی و نژادزارع، ۱۳۹۹؛ قنبری شیرسوار، ۱۳۹۹). فعالیت‌های حمل و نقل، امور عمومی و فعالیت‌های خدماتی مربوط به تامین‌جا، غذا و آشامیدنی و ساخت پوشاک مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی هستند که آسیب و یا تعطیلی موقت آن‌ها در نتیجه شیوع کرونا آسیب‌زیادی بر اقتصاد کشور وارد خواهد ساخت (بهرنگ و باقرزاده هوشمندی، ۱۳۹۹؛ طاهری نیا و حسنوند، ۱۳۹۹). روستائینی که به هر نحو به محصولات خود تنوع بخشیده‌اند، تأثیرپذیری کم‌تری از رکود اقتصادی ناشی از کرونا داشته‌اند (Wilkinson, 2020). نبود زیرساخت‌های کالبدی و مالی مناسب، محدودیت در حمل و نقل‌ها و عدم اجازه تردد میان مناطق داخلی درگیر با کرونا و نیز کمبود تردد جهانی به دلیل بسته شدن مرزها باعث رکود در فروش محصولات صادراتی شده است (Ezeahet al, 2020). همه‌گیری کرونا در مناطق مختلف به دلیل کاهش درآمد، افزایش قیمت‌ها و عدم تامین غذا، ناامنی غذایی ایجاد کرده که مناطق روستایی نیز با آغاز فصل کشاورزی خانوارهای روستایی نیز به‌طور فزاینده‌ای تحت تأثیر پیامدهای همه‌گیری قرار می‌گیرند (Adjognonet al, 2021). تخمین زده شده تعداد افرادی که تحت تأثیر شیوع این ویروس و به دلیل عدم دسترسی به خدمات بهداشتی و غذایی (زنجیره‌ی تامین) به ناامنی غذایی دچار می‌شوند در جهان دوبرابر شود (Nordhagenet al, 2021). در خصوص بازاریابی محصولات مطالعات صورت گرفته نشان داده که تلاش‌های زیادی برای کاهش اثراتی چون تولید و دسترسی به نهاده‌ها، دسترسی به نیروی کار، بازار کار، تقاضا و فروش محصولات، امنیت غذایی و رفاه اجتماعی انجام شده است (Middendorf et al, 2021). افزلی و زارع مهرجردی (۱۴۰۰)، افت پاسخ‌گویی به نیازهای بازار (عملکرد بازاریابی) را بیش‌ترین تأثیرپذیری از اثرهای کرونا بر عملکرد تعاونی‌ها و کشاورزی دانسته‌اند. برخی از محدودیت‌های صورت گرفته به واسطه قرنطینه و منع تردهای بین شهری و بین مناطق منجر به حضور و تردد کمتر تجار و واسطه‌گران و بازاریابان شهری شده است. این امر بخصوص

در مورد روستاهای مناطق مرزی سبب شده که امر بازاریابی با اخلاص روبرو گردد (Mishraet al, 2020).
 عنابستانی و طولابی نژاد (۱۳۹۷)، موانع و چالش بازاریابی محصولات روستایی با استفاده از نظر کارشناس
 امور کشاورزی و مدیریت بازاریابی در قالب پنج طبقه اصلی، فیزیکی، فرهنگی، مالی، ساختار بازار و موانع
 ترویجی و بیست و پنج زیر موانع دسته بندی کردند. به طوری که از میان پنج مانع اصلی در زمینه
 بازاریابی محصولات کشاورزی، مهم ترین موانع به ترتیب مربوط به فقدان زیرساخت های فیزیکی، موانع
 فرهنگی و ساختار بازار و در زمینه زیر موانع به ترتیب مربوط به فقدان صنایع تبدیلی و فرآوری، عدم
 آگاهی کشاورزان و وجود واسطه ها و دلالتان بودند.

رکود اقتصادی کشورها به واسطه شیوع بیماری کرونا، تقاضا برای خرید محصولات را کاهش داده که می
 تواند به رکود در فروش محصولات کشاورزی و دامی بیانجامد (Arnoldet al, 2020; Lakhaniet al, 2020).
 محصولات روستایی در دوران کرونا کاملا فروش نرفته و از بابت رکود دچار زیان شدند و این مشاغل در
 طول دوران بیماری کرونا آسیب دیدند (Smithet al, 2020). کشاورزانی که وابسته به فروش خارج از کشور
 بوده اند به دلیل کمبود محل فروش و کارهای گروهی و جمعی کشاورزی آسیب دیدند (Agarwalet al, 2021).
 رکود تورمی اتفاق افتاده به واسطه این بیماری منجر به افزایش هزینه های کشاورزی شده است.
 در عین حال با بسته شدن مرزها، صادرات قانونی و غیرقانونی کاهش و به همین جهت قیمت نهایی
 محصول به نسبت کاهش داشته است. در رویکرد معیشت پایدار بر متنوع سازی فعالیت های اقتصادی
 روستاها بسیار تاکید می شود. در واقع، تنوع بخشیدن به اقتصاد روستاها حرکت در مسیر اصل اساسی
 رویکرد توسعه انسانی است چرا که به افزایش و آزادی قدرت انتخاب روستاییان و توانمندی آنها ختم می
 گردد. هر چند عوامل اجتماعی، اقتصادی، توان های محیطی و موقعیت مرزی در متنوع سازی فعالیت های
 اقتصادی منطقه تاثیرگذار هستند اما؛ توان های محیطی و موقعیت مرزی بیش از سایر عوامل در متنوع
 سازی اقتصاد روستایی منطقه نقش بسزایی دارند (طیب نیا و خسروبیگی بزچلویی، ۱۴۰۰).

اقتصاد روستایی با توجه به تامین نمودن امنیت غذایی و کالاهای ضروری و اساسی یک کشور به عنوان
 بنیان اقتصادی محسوب می گردد. بنابراین هرگونه تزلزل در این نوع اقتصاد می تواند عواقب بسیاری بر
 سایر ابعاد اقتصادی داشته باشد. شیوع ویروس کرونا تاثیرات مختلفی را بر وضعیت اقتصادی جهان به
 ویژه اقتصاد روستایی بر جای گذاشته است. که در این زمینه چهار عامل اصلی همچون اشتغال ناپایدار،
 درآمد ناپایدار، افزایش فقر روستایی و کاهش سرمایه گذاری قابل توجه است (تک روستا و ربیعی، ۱۴۰۰).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، توسعه ای-کاربردی و از نظر پارادایم در گروه تحقیقات کیفی قرار می
 گیرد و با روش تئوری بنیانی صورت گرفته است، امروزه سه رهیافت مسلط در تئوری بنیانی وجود
 دارد: ۱- رهیافت نظام مند^۱ اثر استراوس و کوربین^۲ ۱۹۸۸، ۲- رهیافت ظاهرشونده^۳ اثر گلیسر^۴ ۱۹۹۲-۳،
 ۳- رهیافت ساخت گرایانه^۵ که توسط چارمز^۶ ۲۰۰۰ حمایت می شود (طیبی-ابوالحسنی، ۱۳۹۸: ۷۸ و ۷۹).
 در این پژوهش به دلیل اینکه ما به دنبال خلق واقعیت با شرکت کنندگان می باشیم
 از رهیافت نظام مند استراوس و کوربین استفاده نموده ایم. در این رهیافت پژوهشگر به
 دنبال شکل دادن نظام مند یک نظریه برای تبیین فرایند، اقدام یا تعامل مربوط به یک
 موضوع میباشد، پژوهشگر مشاهدات و اسناد را جمع آوری و همزمان با جمع آوری داده ها کار تحلیل را نیز

۱. Systematic
۲. Strauss and Corbin
۳. Emergent
۴. Glaser
۵. Constructivist
۶. Charmaz

شروع می‌کند، جمع‌آوری داده‌ها به صورت رفت و برگشتی^۱ یعنی رفتن به میدان مطالعه برای گردآوری داده و بعد بازگشت برای تحلیل می‌باشد (کرسول^۲، ۱۴۰۰: ۸۷) کدبندی در این رهیافت شامل سه مرحله کدگذاری باز^۳، کدگذاری محوری^۴ و کدگذاری گزینشی یا انتخابی^۵ می‌باشد (Padmaja, 2015: 2727). برای نمونه‌گیری از نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی استفاده شد، این نمونه‌گیری یک روش نمونه‌گیری غیراحتمالی برای معرفی سایر افراد که دارای اطلاعات می‌باشند، است، در این روش پژوهش‌گر پس از انتخاب اولین واحد نمونه‌گیری از آن برای شناسایی و انتخاب دومین واحد نمونه‌گیری استفاده یا کمک می‌گیرد. به همین ترتیب واحدهای دیگر نمونه‌شناسایی و انتخاب می‌شوند و نمونه‌گیری تا زمان دستیابی به حداکثر اطلاعات ادامه پیدا می‌کند (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴۴ و ۲۴۵). در این پژوهش، نمونه‌موردنظر (مقامات محلی) افرادی هستند ساکن یا شاغل در روستاهای: سردهلق، سردره قبادی، حریر، طایشه‌ای، سیدخلیل و دشه، به ترتیب در شهرستان‌های: صحنه، سنقر، کردنغرب (دالاهو)، سرپل ذهاب، قصرشیرین و پاوه، و دارای مناصب دولتی (دهیاران، اعضای شورا و غیره) که همزمان با مشاغل دولتی در مشاغل روستایی مشغول به فعالیت بوده و یا اطلاعات و دانش کافی در این زمینه را دارا بوده‌اند. مصاحبه با مقامات محلی به صورت تمام شماری و از نوع نیمه ساختار یافته و جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری داده‌ها ادامه داشته است به گونه‌ای که تمام و دیگر کد جدیدی حاصل نگردیده است. هنگامی که پاسخ به پرسش‌ها به اشباع نظری رسید، مصاحبه پایان و داده‌های جمع‌آوری شده کدبندی شدند که برای مدیریت آن‌ها و کدبندی اسناد، از نرم افزار مکس کیودا^۶ استفاده و در نهایت تحلیل انجام شد.

محدوده مورد مطالعه

محدوده‌ی مورد مطالعه شامل روستاهای: سردهلق در دهستان خدابنده لو از توابع بخش مرکزی شهرستان صحنه، سردره قبادی در دهستان گاورود از توابع بخش مرکزی شهرستان سنقر، حریر در دهستان حومه‌کرد از توابع بخش مرکزی شهرستان کردنغرب (دالاهو)، طایشه‌ای در دهستان دشت ذهاب از توابع بخش مرکزی شهرستان سرپل ذهاب، سیدخلیل در دهستان فتح‌آباد از توابع بخش مرکزی شهرستان قصرشیرین، دشهدر دهستان هولی از توابع بخش مرکزی شهرستان پاوه می‌باشد که تعداد خانوار، جمعیت، و محصولات آن‌ها به شرح جدول ۱ می‌باشد. در شکل ۱ نیز موقعیت روستاهای مورد بررسی در استان کرمانشاه نشان داده شده است.

جدول ۱. وضعیت جمعیتی و محصولات روستاهای مورد بررسی

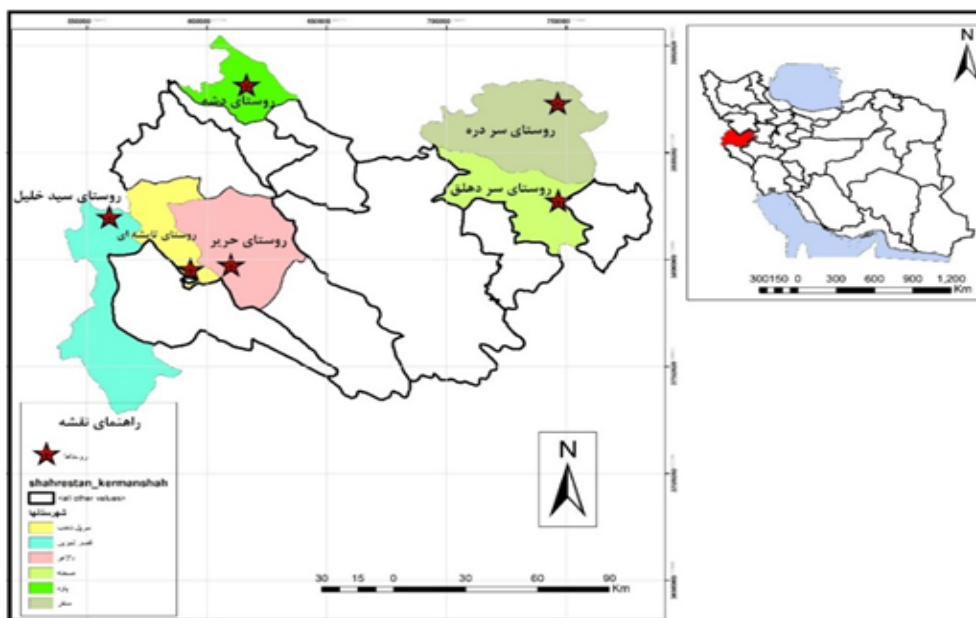
روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	محصولات
حریر	۲۵۵	۸۴۷	۴۲۸	۴۱۹	گندم، نخود، انگور، گردو، سبزیجات (گوچه وخیار و...)
سردره قبادی	۴۰	۱۵۴	۷۷	۷۷	گندم، جو، نخود
سردهلق	۴۹	۱۵۹	۷۹	۸۰	گیلاس، آلبالو و گردو
دشه	۳۸۲	۱۳۷۶	۶۶۶	۷۱۰	توت، انار، گردو

۱. zigzag
۲. Creswell
۳. Open Coding
۴. Axial Coding
۵. Selective Coding
۶. Maxqda

واکاوی تاثیر شیوع پاندمی کووید ۱۹ بر زنجیره.../ موسی زاده، توکلی

سیدخلیل	۷۵	۲۳۸	۱۱۸	۱۲۰	لیمو، خرما، پرتقال، انار، سیبزمینی، انگور، چغندر، گندم، سبزیجات(باقلاوبامیه و...)
طایشه ای	۹۷	۴۱۷	۱۹۹	۲۱۸	گندم، ذرت، چغندر، سیبزمینی، سبزیجات(گوجه وخیارو باقلاو ...)

منبع: مرکز آمار ایران(۱۳۸۲-۱۳۹۰).

شکل(۱). موقعیت روستاهای مورد بررسی در استان کرمانشاه، ایران

یافته ها و بحث

ویژگی های فردی مشارکت کنندگان در مصاحبه:

در هر یک از روستاهای مورد بررسی در استان کرمانشاه با ۴۰ نفر از مقامات محلی: حریر(۱۸ نفر)، طایشه ای(۱۶ نفر)، سیدخلیل(۱۵ نفر)، دشه(۲۰ نفر) سردهلق(۱۴ نفر) و در سردره قبادی(۱۳ نفر) مصاحبه شد که ویژگی های فردی آن ها در قالب جدول ۲ نشان داده شده است. جدول ۲. ویژگی های فردی مقامات محلی به درصد

جنسیت	زن: ۱۵/۰۰	مرد: ۸۵/۰۰
تحصیلات	ابتدایی: ۱۲/۵۰	راهنمایی: ۲/۵۰
	لیسانس: ۲۲/۵۰	سیکل: ۱۰/۰۰
	دیپلم: ۳۲/۵۰	فوق دیپلم: ۲۰/۰۰
مسئولیت	بهورز: ۱۵/۰۰	نظامی: ۲/۵۰
	کارمند پست بانک: ۵/۰۰	روحانی مسجد: ۲/۵۰
	معلم: ۷/۵۰	شورای روستا: ۳۷/۱۵
	دهیار: ۱۵/۰۰	

منبع: یافته های تحقیق

جدول ۲ نشان می دهد که بیش تر مقامات محلی که در مصاحبه شرکت کرده اند، مردان بوده اند(۸۵,۰۰ درصد). بیش تر این افراد دارای تحصیلات دیپلم بوده اند (۳۲,۵۰ درصد). افراد شورای روستا (۳۷,۱۵ درصد) بیش از بقیه در مصاحبه شرکت کرده اند.

تحلیل داده ها:

پس از انجام کدگذاری باز و محوری، کدهای شناسایی شده(خرده طبقات) در قالب شش طبقه تامین

نهاد، وضعیت تولید، مشکلات تولید، وضعیت فروش، مشکلات فروش محصولات و بازاریابی محصولات قرار گرفت که در ادامه به تفکیک به آنها پرداخته می‌شود.

تامین نهاده‌های کشاورزی:

در ایام کرونا روستاهای استان کرمانشاه در تامین نهاده‌های کشاورزی با مسائلی مواجه بوده است. مشارکت کنندگان به طور عمده به افزایش هزینه سم، افزایش هزینه کارگر، افزایش هزینه ماشین آلات، افزایش هزینه کود اشاره کردند. در کنار این‌ها، دشواری تامین کود و سم به دلیل تعطیلی بازار و کمبود آن، افزایش هزینه جابجایی و حمل و نقل و سایر موارد نیز توسط مشارکت کنندگان مورد توجه قرار گرفت. در جدول ۳ به طور مبسوط به این طبقه پرداخته شده است.

جدول ۳. تامین نهاده‌های کشاورزی

طبقه	خرده طبقات	فراوانی	شواهد
س.ج.ا.ت.	مشکلات جابجایی و حمل و نقل (نقاط دور)	۲۳	«چون راه‌ها بسته بود برای رفتن و تامین نیازها از شهرهای دیگر، مشکلاتی در حمل و نقل و جابجایی برای روستایی ایجاد می‌شد»
	کاهش تعداد کارگران	۲۴	
	دشواری تامین سم (تعطیلی بازار، کمبود)	۲۲	«بامشکل تامین کارگر سم و کود مشکل در حمل و نقل و کمبود کارگر مواجه بوده‌اند، کارگر به دلیل کرونا کم شده است»
	دشواری تامین کود (تعطیلی بازار، کمبود)	۲۴	
	دشواری تامین بذر	۱۴	«برای تامین بذر نیاز به مراجعه به شهرهای دیگر وجود داشته که با محدودیت تردد روبرو بوده اند»
	دشواری فراهم آوری سیلو و انبار	۳	«در دوران کرونا سیلو و انبارها تعطیل نشد و ما بر عکس خیلی از روستاها مشکل سیلو و انبار نداشتیم. برای تامین ماشین آلات کشاورزی هم مشکل چندانی نداشتیم»
	دشواری فراهم آوری ماشین آلات	۹	
	افزایش هزینه جابجایی و حمل و نقل	۲۲	«برای انتقال به شهرستان‌های دیگر در محدودیت‌های تردد مشکل حمل و نقل و جابجایی بود و ماشین‌ها از ترس جریمه هزینه حمل و نقل بیش‌تری می‌گرفتند»
	افزایش هزینه کارگر	۲۸	«کارگر مشکل کرونا را بهانه کرده و کم‌تر شده بود و مشکل کرونا را بهانه‌ای برای گرفتن هزینه بیش‌تر قرار دادند»
	افزایش هزینه ماشین آلات (تراکتور، کمباین...)	۲۵	«قیمت کرایه تراکتور، کمباین و ماشین برای حمل و نقل و جابجایی خیلی بالا رفته است چون خیلی‌ها در زمان کرونا کار نمی‌کردند»
	افزایش هزینه کود	۲۵	«سم و کود افزایش قیمت وحشتناک و گاهی عدم سهولت در دسترسی و با کمبود در بازار مواجه بوده اند»
	افزایش هزینه سم	۳۳	
	افزایش هزینه بذر	۸	«بذر گران و گاهی برای تهیه بذر سیب‌زمینی در محدودیت کرونا که نیاز به مراجعه به استان همدان بوده با مشکل تردد روبرو بوده اند»

وضعیت تولید

مشارکت کنندگان در پژوهش معتقد بودند که تولید بیشتر برخی محصولات مانند گیلان به دلیل افزایش تقاضا بوده است زیرا مردم آن را مناسب برای درمان کرونا می‌دانستند. همچنین افزایش سطح زیرکشت و فروش باقیمت بالاتر نیز سبب تولید بیشتر آن شده است. در این برهه زمانی محصولاتی مانند چغندر، سیب زمینی، سبزیجات و انگور هدلیل کاهش سطح و عدم صادرات با کاهش تولید مواجه بودند. اما تولید برخی محصولات مانند توت، گردو و ذرت متاثر از کرونا نبود. در جدول ۴ به این طبقه و خرده طبقات آن به همراه فراوانی و شواهد لازم پرداخته شده است.

جدول ۴. وضعیت تولید محصولات

طبقه	خرده طبقات ۱	خرده طبقات ۲	خرده طبقات ۳	فراوانی	شواهد	
تولید بیش تر برخی محصولات	گیلاس	افزایش سطح زیر کشت	۷	۷	«در ایام کرونا گیلاس و آلبالو با افزایش تقاضا و خرید بیش تر مواجه شد و حتی عده ای می گفتند ما گران تر می خریم چون می گفتند ویتامین سی دارد و برای کرونا خوب است، به همین دلیل در سال های بعد عده ای به کاشت نهال گیلاس و آلبالو پرداختند و زمین های بیش تری زیر کشت این محصولات قرار گرفت»	
			افزایش میزان تقاضا(مناسب برای درمان کرونا)	۹		۹
		افزایش سطح زیر کشت	۵	۵		
			افزایش میزان تقاضا(مناسب برای درمان کرونا)	۸		۸
	آلبالو	افزایش سطح زیر کشت	۶	۶	«محصول گندم توسط دولت و به صورت تضمینی خریداری می شد و ترسی از این بابت نبود که محصول به فروش برود یا نه و یا با کاهش قیمت مواجه شود، و به این خاطر کشاورزان با خیال راحت تری به کشت گندم می پردازند و حتی تعدادی نیز زمین های بیش تری را زیر کشت برده اند و نخود هم به دلیل اینکه می گفتند پروتئین داره و برای تقویت ایمنی بدن مناسب است با افزایش خریداران مواجه شد»	
			فروش با قیمت بالاتر	۴		۴
	کاهش تولید برخی محصولات	چغندر	افزایش سطح زیر کشت	۸	۸	«با شیوع کرونا و گسترش آن، مرزها بسته شد و قسمتی از محصولات مانند سیب زمینی و چغندر که صادر می شد باید به مصرف داخلی می رسید که با زیاد شدن در بازار و کشور مواجه شد و سودآوری کم تری برای کشاورزان داشت و به همین دلیل برای سال بعد از ۱۳۹۹ مردم از ترس عدم سودآوری و فروش تولیدشان را برای این محصولات کاهش دادند»
				محدودیت صادرات	۱۲	
		سیب زمینی	کاهش سطح زیر کشت	۵	۵	
				محدودیت صادرات	۱۲	
انگور		کاهش سطح زیر کشت	۴	۴		
			عدم تقاضای زیاد و فروش	۱۵	۱۵	
سبزیجات	کاهش سطح زیر کشت	۷	۷			
		عدم تقاضای زیاد و فروش	۱۸	۱۸		
روال عادی تولید	ذرت	توت	۵	۵	«یک کشاورز چند سال زحمت می کشد تا نهالی بکارد و این نهال بعدش به ثمردهی برسد، و حتی عمر بعضی از درختان به یک قرن می رسد به همین خاطر کشاور نمی تواند محصول خود را تغییر دهد و به کاشت محصول دیگری بپردازد یا برای درآمد بیش تر بازم درخت کاشت کند در حالی که زمینش سال هاست این محصول را کاشته است به همین دلیل بیشتر درختان روستا مانند پرتقال و انار و خرما و گردو تولید عادی داشته اند»	
			لیمو	۶		۶
	پرتقال	عدم تاثیر پذیری کشت از کرونا	۶	۶		
			انار	۱۳		۱۳
	جو	خرما	۹	۹		
			گردو	۱۵		۱۵

وضعیت تولید

مشکلات تولید محصولات

در روستاهای استان کرمانشاه مشکلات تولید در ایام کرونا فراوان بود. بیش‌تر مشارکت‌کنندگان به هزینه بالای تولید، کمبود آب و بهداشت آن وعدم آموزش برای تولید بیش‌تر در شرایط کرونا اشاره کردند. عدم آشنایی با شیوه‌های افزایش تولید در شرایط کرونا، عدم فعالیت جدید برای تولید بیش‌تر در شرایط کرونا و نظایر این‌ها از جمله مشکلات تولید محسوب می‌شوند (جدول ۵).

جدول ۵. مشکلات تولید محصولات

طبقه	خرده طبقات ۱	فراوانی	شواهد
مشکلات تولید	عدم فعالیت جدید برای تولید بیش‌تر در شرایط کرونا	۱۹	«تولید ادامه داشته ولی برای تولید بیش‌تر کسی کار خاصی در کرونا انجام نداده چون راهی بلد نبوده اند»
	عدم آشنایی با شیوه‌های افزایش تولید در شرایط کرونا	۲۳	«برای تولید بیشتر روستاییان فقط سم استفاده کردن بلد هستن که سم بزنند تا آفت نخورد و تولید کاهش پیدا نکنند. آن‌ها نمی‌دانند در شرایط بحرانی مثل کرونا چکار کنند»
	عدم آموزش برای تولید بیشتر در شرایط کرونا	۲۵	«برای تولید بیش‌تر کسی کار خاصی انجام نداده چون نه آموزش دیده‌اند و نه راه آنرا بلد هستند مخصوصاً برای دوران کرونا یا اتفاقات مشابه»
	اختلالات در تصمیم‌گیری برای کشت	۱۸	«کرونا باعث شده که کشاورزان نسبت به کاشت محصولاتی که مفید یا مضر برای کرونا هستند مردد باشند»
	اثرات روحی کرونا بر کشاورز	۱۷	«کشاورزان به دلیل کرونا برای خارج شدن از منزل و برای کار استرس و اضطراب داشتند که مبتلا نشوند و سالم بگردند»
	مشکلات تامین نهاده‌ها	۲۰	«در تولید برای تامین کود، سم خیلی مشکلات مثل تعطیلی بازار، گرانی بود که به تولید لطمه می‌زد»
	هزینه بالای تولید	۳۰	«مشکلی یا مانعی که بر سر راه تولید من بوده بحث گرانی‌ها و بالا رفتن هزینه تولید مثل کارگر در دوران کرونا بود. این مشکلات هنوز هم ادامه دارد. خیلی از کارگرها از ترس کرونا سر کار نمی‌رفتند. تعطیلی بعضی بازارها و مغازه‌ها باعث شده بود که خیلی‌ها سوء استفاده کنند و قیمت سم و کود را زیاد کنند»
	کمبود آب و بهداشت آن	۲۷	«چون آب روستا مشکل دارد و در ایام کرونا و مسائل بهداشتی محصولات بامیه فلفل و انگور و باقلا هم با کاهش تولید روبرو بوده است»

وضعیت فروش

از دیدگاه مشارکت‌کنندگان، فروش برخی محصولات مانند چغندر، سیب زمینی، انار، انگور و توت به دلایل گوناگونی نظیر محدودیت صادرات در ایام کرونا، تازه خوری، نارسایی بهداشتی، عدم قابلیت نگهداری و اثر بد بر بیماری کرونا کم بود. در مقابل فروش گیلاس، آلبالو، لیمو، پرتقال و خرما به علت تاثیر در بهبودی کرونا و افزایش ایمنی بدن بالا بود. محصولاتی نظیر گندم، جو و گردو به دلیل خرید تضمینی دولت، مراجعه آسان خریداران، فروش داخل روستا، قابلیت نگهداری و مشتریان ثابت روال عادی

جدول ۶. وضعیت فروش

طبقه	خرده طبقات ۱	خرده طبقات ۲	خرده طبقات ۳	فراوانی	شواهد
وضعیت فروش	کاهش فروش برخی محصولات	چغندر	محدودیت صادرات	۱۳	«دلیل بسته بودن مرز و عدم صادرات، محصولاتی مانند چغندر و سیب زمینی با زیادی در بازار مواجه و با کاهش فروش مواجه شده است»
		سیب زمینی	محدودیت صادرات	۱۳	
	سبزیجات	تازه خوری		۱۶	«سبزیجات به دلیل اینکه باید زود مصرف شوند و همیشه آن‌ها را برای مصرف بعدا نگهداری کرد و از ترس مسائل بهداشتی که نکند آبیاری نامناسب و آب آلوده باشد با کاهش فروش مواجه شد»
		نارسایی بهداشتی		۱۲	
		عدم قابلیت نگهداری		۱۳	

«قسمتی از محصول به مسافران فروخته می شد، به دلیل اینکه مسافران کمتری به روستا می آمدند انار با کاهش فروش مواجه شده»	۱۳	انار	عدم قابلیت نگهداری	
	۷		تازه خوری	کاهش فروش برخی محصولات
«انگور میوه ای هست که نمی شود آن را برای زمان زیادی نگهداری کرد و چون دست چین می شود و البته شیرین هم هست و می گفتند برای کرونا خوب نیست با کاهش فروش مواجه شده»	۶	انگور	نارسایی بهداشتی	
	۷		عدم قابلیت نگهداری	
	۵		اثر بد بر بیماری کرونا	
	۹	توت	تازه خوری	
«توت باید از روی درخت آن را تکاند و باید هم زود مصرف شود که از ترس ابتلا به کرونا خریدار کم شده»	۸		نارسایی بهداشتی	
	۱۳		خرید تضمینی دولت	
«توت باید از روی درخت آن را تکاند و باید هم زود مصرف شود که از ترس ابتلا به کرونا خریدار کم شده»	۱۰	گندم	مراجعه آسان خریداران	
	۵		فروش داخل روستا	روال عادی فروش برخی از محصولات
	۴	جو	مراجعه آسان خریداران	
«کشاورزان جو را برای مصرف دام تولید می کنند که برای فروش آن چون مشتریان ثابت خود را داشتند و یا خریداران راحت به روستا می آمدند و یا اگر خریداری به روستا نمی آمد برایش نگه می داشتند تا خودش بیاد و محصول قابلیت نگهداری داره، فروش آن دچار مشکل نشده و رول عادی داشته»	۴		فروش داخل روستا	
	۹		قابلیت نگهداری	
	۱۲	گردو	مشتریان ثابت	
	۶	آلبالو	افزایش ایمنی بدن	
«در ایام کرونا گیلاس و آلبالو با افزایش تقاضا و خرید بیشتر مواجه شد، چون می گفتند ویتامین سی دارد و برای کرونا خوب است و میتواند بیماری کرونا را بهبود بخشد»	۷		بهبودی کرونا	
	۷	گیلاس	افزایش ایمنی بدن	
	۶		بهبودی کرونا	
«نخود به دلیل خاصیت موجود در آن و نقشی که در بهبودی کرونا دارد، هم به صورت خام و سبز و هم به صورت غیر خام و خشک شده متقاضیان زیادی داشت و افزایش فروش داشته»	۹	نخود	بهبود کرونا	افزایش فروش برخی محصولات
	۶	لیمو	بهبودی کرونا	
«در کرونا و به خاطر ترس از ابتلا به آن همه به دنبال مصرف مواد یا محصولات و خوراکی هایی بودند که برای کرونا و ایمنی بدن و در بهبودی بیماری کرونا اثرگذار باشد، به همین خاطر مردم با شناخت از خاصیت لیمو و پرتقال و خرما و پرتقال و ویتامین های موجود در محصولات بیش تر این محصولات را می خریدند که این محصولات با افزایش فروش روبرو بوده اند»	۷		افزایش ایمنی بدن	
	۶		بهبودی کرونا	
	۷	پرتقال	افزایش ایمنی بدن	
	۵		افزایش ایمنی بدن	
	۶		بهبودی کرونا	
	۷	خرما	افزایش ایمنی بدن	

مشکلات فروش

از دیدگاه مشارکت کنندگان در مصاحبه ، فروش محصولات در ایام کرونا با مشکلات عدیده ای مواجه بوده است که به کشاورزان خسارت ها و ضررهایی وارد می کرده است. هزینه بالای حمل و نقل، فسادپذیری وعدم قابلیت انبارداری برخی از محصولات، عدم تعیین قیمت توسط دولت، عدم تعیین قیمت توسط دولت، عدم فروش الکترونیکی محصولات از جمله مهم ترین مشکلات فروش بر سر راه روستائیان بودند(جدول ۷).

جدول ۷. مشکلات فروش محصولات

طبقه	خرده طبقات ۱	خرده طبقات ۲	فراوانی	شواهد
	تعطیلی برخی بازارهای محلی و شهری و میدان های میوه و تره بار		۹	«در ایام کرونا و محدودیت های کرونایی هنگام مراجعه به بازار یا میدان تره بار با تعطیلی آنها مواجهه بوده اند»
	توقف صادرات		۱۰	«بازار سیب زمینی به دلیل بسته بودن مرز به خاطر کرونا با مشکل مواجه بود و صادر نمی شد»
	فروش محصول با قیمت پایین تر از هزینه تمام شده		۱۳	«گاهی اوقات قیمت محصول ما در بازار خیلی کمتر از هزینه ای است که برای آن کرده ایم»
	فساد پذیری و عدم قابلیت انبارداری برخی از محصولات		۲۷	«برای انار، مشتری خودش از شهرستان های اطراف در روستا حاضر می شد و آن را می خرید اما بدلیل محدودیت ها در اوج کرونا گاهی کمبود مشتری وجود داشت و چون انار هم قابلیت انبار کردن و نگهداری برای ماه ها یا سال های بعد را ندارد خراب می شد»
	عدم انجام اقدامات خاص برای فروش محصولات		۱۶	«چون اکثر روستائیان سواد ندارند اقدام خاصی هم برای فروش محصول انجام نمی دهند»
	عدم پیدا کردن راه جدید برای فروش		۲۲	«موقع کرونا، برای فروش بیشتر محصولات، مردم دوست داشتن راهی پیدا کنند اما متأسفانه مردم روستا بی سواد هستند و هیچ اطلاعاتی در اینکجه چگونه فروششان را بیشتر کنند ندارند»
	خرید توسط دلان		۱۹	«قطعا دلان به دنبال ارزان خریدن محصولات هستند. کرونا هم باعث شد که آنها از آب گل آلود ماهی بگیرند»
	عدم آموزش برای فروش بیشتر		۲۲	«روستاییان این روستاهاهی آموزشی برای فروش پیش تر به خصوص در شرایطی مثل کرونایدهاند»
	کاهش تعداد خریداران		۱۸	«مشتری که خودش به روستا می آمد ولی در محدودیت های تردد اندکی با کاهش خریدار مواجه بودند»
	نداشتن ماسک و وسایل بهداشتی در هنگام فروش		۲۲	«برای بردن محصولات به شهر نیاز به ماسک و وسایل بهداشتی داشته اند تا از کرونا در امان و موجب انتقال ویروس به روستا نباشند که متأسفانه هیچکس در روستا برای تامین این ها کاری نکرده و دولت حتی به ماسک به این ها تحویل نداده»
	هزینه بالای حمل و نقل		۲۸	«مواد مغزی مانند مغز گردو و توت به دلیل کرونا و مسائل بهداشتی با سختی فروش مواجه بوده و این محصولات بدلیل حجم کم فضا برای حمل و نقل با ماشین شخصی انجام می شود که در ایام محدودیت های کرونایی با مشکل و هزینه بالای حمل و نقل مواجه بوده اند»
	فروش به موقع		۱۹	«گران بودند در ایام کرونا اگر نتوانند محصول را بفروشند چکار کنند و دیگر آنکه بازاریابی و فروش به موقع محصول که روی دستشان نماند»
	نگرانی از عدم فروش		۱۶	
	محدودیت های تردد		۱۴	«محصولات را می بردند میدان بار شهرستان و از آنجا برای انتقال به مرکز استان (کرمانشاه) به گمانم با محدودیت های تردد و کندی انتقال مواجه بوده اند»
	احتمال خطر محصول برای سلامتی بیماران کرونایی		۱۶	«مردم و خریداران در ایام کرونا بدلیل نارسایی بهداشتی و ترس از کرونا بدنحال ارزان خریدن آن بودند»

«در این ایام از مشکلات فروش می توان به کمبود و گرانی جعبه و سید برای بسته بندی و هزینه بالای حمل نقل و کارگر اشاره کرد»	۲۱	هزینه بالای کارگر
«در کرونا، با بسته شدن راه ها و بعضی مغازه ها جعبه برای بسته بندی انار وحشتناک گران شد»	۲۱	مشکلات تامین سبد یا جعبه
«برای فروش باقلا و گوجه و خیار نیز مشکل پیش آمده چون دولت برای آن قیمتی تعیین نکرده است»	۲۳	عدم تعیین قیمت توسط دولت
«مردم و خریداران در ایام کرونا به علت نارسایی بهداشتی و ترس از کرونا بدنبال ارزان خریدن محصولات بودند»	۲۱	نارسایی بهداشتی
	۲۷	بیسوادی
	۲۷	عدم آشنایی
	۲۷	عدم آموزش لازم
«از فضای مجازی استفاده نکرده اند چون مردم روستا سواد ندارند و آموزشی هم ندیده اند و به این فضا اعتماد ندارند. البته دلالت در هر فضایی حضور دارند. خود جهاد کشاورزی برای فرهنگ سازی و اعتماد سازی باید زیر ساخت آن و اعتماد و ... را حاکم کند. تفکر سنتی و بازار و روش سنتی هنوز حاکم است. سخت است سوق دادن آن ها به فضای مجازی با وجود مشکلاتی که گفته شد»	۲۴	نداشتن اعتماد به فضای مجازی
	۲۱	دلالت
	۲۷	تفکر سنتی
	۲۸	حاکمیت بازار و روش سنتی فروش
	۲۲	عدم فراهم آوری زیرساخت های لازم

مشکلات فروش محصولات

بازاریابی محصولات

مشارکت کنندگان اذعان کردند که بازاریابی به طرق گوناگونی در ایام کرونا انجام می شده است. اما برخی آنها به عدم بازاریابی اشاره کرده اند. محصولات به طور عمده در مکان های مختلف عرضه می شد که از این جمله فروش مستقیم در بازار یا عرضه به خریداران مراجعه کننده به روستا، فروش به دولت، فروش در میدان های میوه و تره بار هستند. نوع، کیفیت و تبدیل محصول نیز در بازاریابی آن مفید بودند. از طریق فضای مجازی و یا دولت نیز بازاریابی صورت می گرفت (جدول ۸).

جدول ۸. بازاریابی محصولات

طبقه	خرده طبقات ۱	خرده طبقات ۲	فراوانی	شواهد
	فضای مجازی		۱۷	«مشتری انگور کم شد. برای یافتن مشتری برای انگور شنیدم عده ای به فروش اینترنتی روی آورده اند»
	توسط دولت		۱۷	«در موقع کرونا، یافتن مشتری و بازار برای گندم که توسط دولت و تضمینی بود»
	عدم بازاریابی		۲۱	«در کرونا، برای فروش محصولات از ظرفیت فضای مجازی هیچ استفاده ای نکرده اند چون واقعا نه تنها من بلکه بیشتر کشاورزان روستا در این زمینه هیچ آشنایی ندارند»
	از طریق محصول (نوع، کیفیت، تبدیل)		۲۰	«چون فروش محصولات در موقع کرونا کم شد برای فروش بیش تر محصولات را درجه بندی می کنند. برای فروش بیش تر تلاش می کردند محصولات

بازاریابی محصولات

قیمت	۲۱	تمیزی به بازار عرضه نمایند. برای فروش بیش‌تر محصولات را درجه بندی و برای هر کدام قیمتی مشخص کرده اند»
عرضه به مکان‌های مختلف	۱۸	«در کرونا، بعضی محصولات را به میدان‌های میوه و تره بار می دادیم و با آن‌ها را مستقیماً به مغازه‌ها می فروختیم»
	۲۵	فروش در میدان
	۱۷	فروش به دولت
	۲۶	عرضه به خریدار مراجعه کننده به روستا
	۱۹	فروش محصولات تبدیلی
	۷	فروش به کارخانجات
	۱۱	دامپروری
	۶	ذرت خشک کنی
	۲۲	پیش فروش

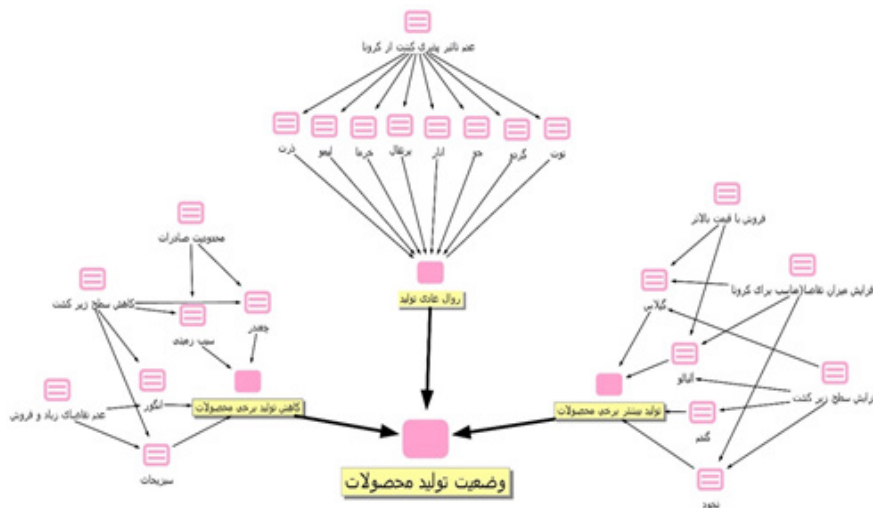
بازاریابی محصولات

کدگذاری انتخابی بر اساس نتایج کدگذاری باز و کدگذاری محوری می باشد، در این مرحله از پژوهش همه طبقاتی که در کدگذاری محوری حاصل شد، حول محور اصلی پژوهش تا رسیدن به مدل مفهومی قرار می گیرند.

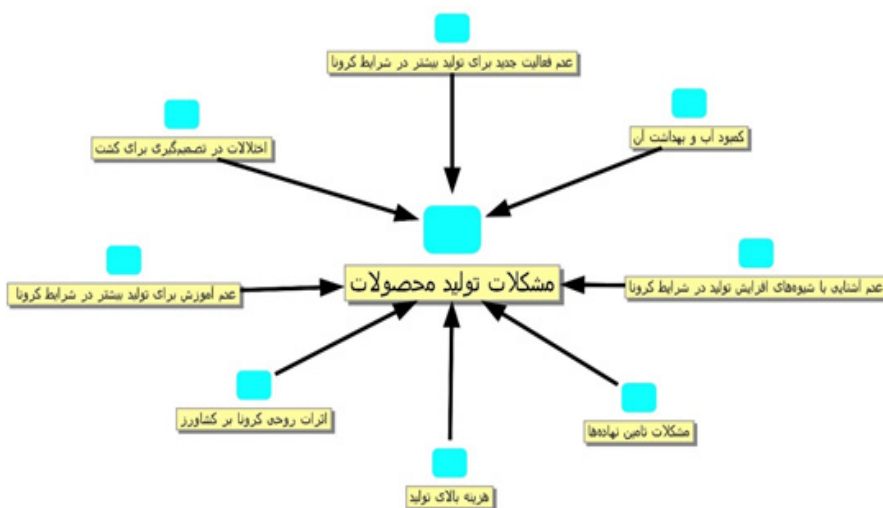
در نتیجه، مصاحبه با ۴۰ نفر از مقامات محلی در روستاهای منتخب استان کرمانشاه، موجب استخراج ۱۱۷ مقوله و ۶ طبقه با عناوین تامین نهاده، وضعیت تولید، مشکلات تولید، وضعیت فروش، مشکلات فروش محصولات و بازاریابی محصولات گردید که همگی حول محور زنجیره تامین می باشند. مدل و خروجی نرم افزار مکس کیودا در سطح طبقه گسترده (زنجیره تامین) و طبقات در شکل ۲ تا ۷ ارائه شده است.

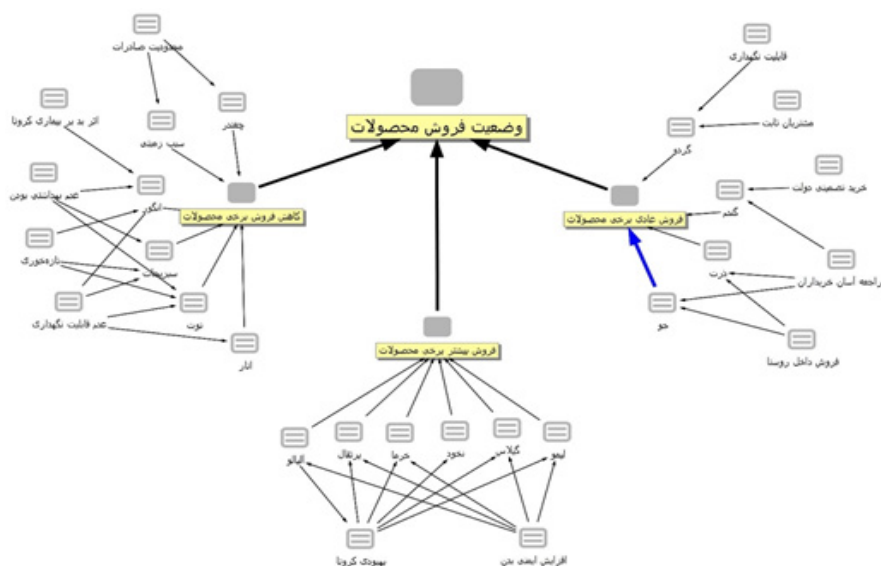
شکل ۲. تامین نهاده های کشاورزی در ایام کووید-۱۹

شکل ۳. وضعیت تولید محصولات در ایام کووید-۱۹

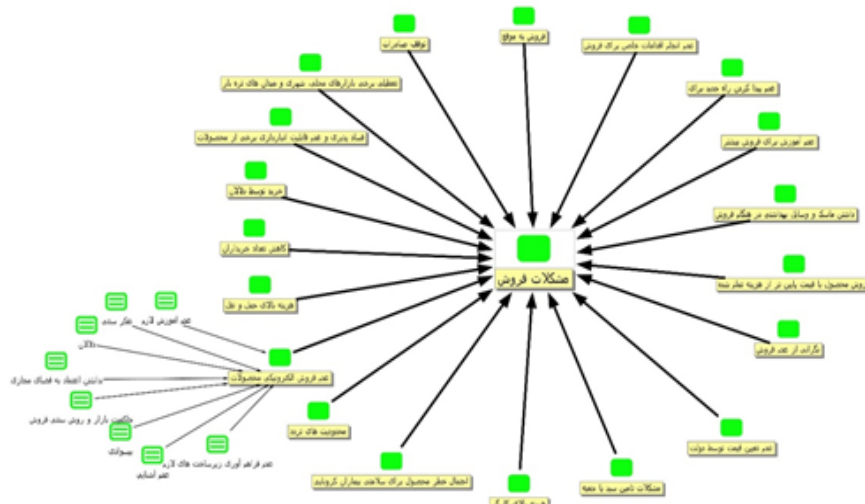

شکل ۴. مشکلات تولید در ایام کووید-۱۹

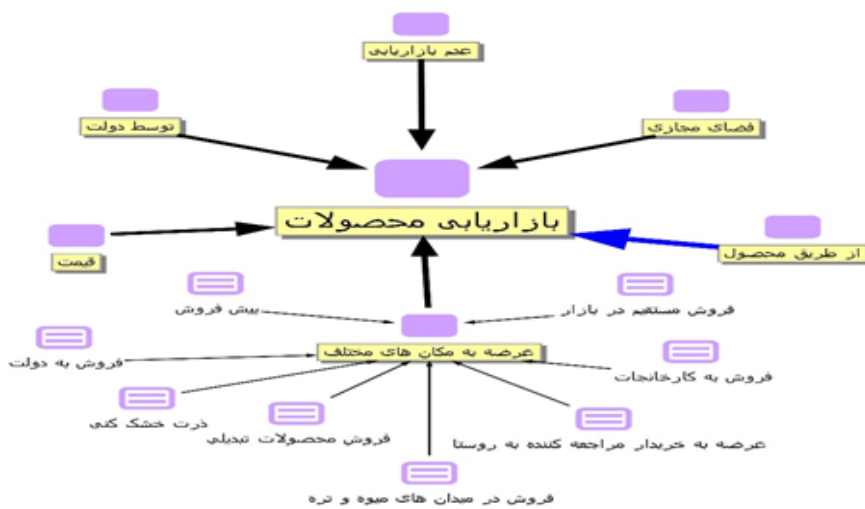

شکل ۵. وضعیت فروش محصولات در ایام کووید-۱۹

شکل ۶. مشکلات فروش محصولات در ایام کووید-۱۹

شکل ۷. بازاریابی محصولات در ایام کووید-۱۹

نتیجه گیری

در راستای هدف اصلی پژوهش (واکوی تاثیر شیوع پاندمی کووید-۱۹ بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه) نتایج به شرح ذیل ارائه می گردد:

تحلیل مصاحبه‌های انجام شده، منتج به شناسایی ۱۱۷ مقوله و ۶ طبقه، با عناوین: تامین نهاد، وضعیت تولید، مشکلات تولید، وضعیت فروش، مشکلات فروش محصولات و بازاریابی محصولات گردید که همگی حول محور و طبقه گسترده، زنجیره تامین می باشند. نتایج حاصل از مصاحبه با روستائیان نشان داد که روستائیان در رابطه با نهادها، با مشکلاتی نظیر افزایش هزینه و کمبود مواردی همچون سم، کود، کارگرو ماشین آلات مواجه بوده اند. نتایج این بخش از پژوهش هم راستا با پژوهش‌های:

(Cullen, 2020), (Ezeah et al, 2020), (Adjogno et al, 2021), (Sharma et al, 2020) بهرنگ و باقرزاده

هوشمندی، (۱۳۹۹)، (طاهری نیا و حسنونند، ۱۳۹۹) است.

نتایج پژوهش حاکی از این است که مشکلاتی که در روستاهای مورد مطالعه برای تولید محصولات مورد اشاره واقع گردیده، مواردی نظیر عدم فعالیت جدید برای تولید بیش‌تر در شرایط کرونا، عدم آشنایی با شیوه‌های افزایش تولید در شرایط کرونا، کمبود آب و بهداشت، هزینه بالای تولید و عدم آموزش برای

تولید بیشتر می باشد که گاهی همین موارد سبب تمایل کمتر به کشاورزی شده است و وضعیت تولید محصولات نیز متأثر از این موارد بوده است، به همین دلیل وضعیت تولید محصولات کشاورزی در روستاهای منتخب استان کرمانشاه متفاوت بوده است، به گونه ای که تعدادی از محصولات با افزایش تولید (گیلاس، آلبالو، گندم، نخود)، تعدادی روال عادی (ذرت، توت، لیمو، پرتقال، انار، جو، خرما، گردو) و تعداد دیگری با کاهش تولید (چغندر، سیبزمینی، انگور، سبزیجات) مواجه بوده اند. نتایج پژوهش های: (General Administration of Customs Peoples Republic Of China, 2020), (Varshney et al, 2020)

، (جعفری، کوهستانی و نژادزاع، ۱۳۹۹)، (قنبری شیرسوار، ۱۳۹۹) از پژوهش حاضر پشتیبانی می کنند. مشکلاتی نظیر هزینه بالای حمل و نقل، عدم فروش الکترونیکی محصولات و حاکمیت بازار و روش های سنتی فروش، عدم انجام اقدامات خاص و عدم پیدا کردن راه جدید برای فروش می باشد وضعیت فروش محصولات را تحت تاثیر خود قرار داده است، و موجب گردیده وضعیت فروش محصولات کشاورزی نیز در روستاهای استان کرمانشاه متفاوت باشد، به گونه ای که تعدادی از محصولات (آلبالو، گیلاس، نخود، لیمو، پرتقال، خرما) با افزایش فروش، تعدادی روال عادی (گندم، جو، گردو) و تعداد دیگری با کاهش فروش (چغندر، سیبزمینی، سبزیجات، انار، انگور، توت) مواجه بوده اند. نتایج حاصل از این بخش پژوهش در راستای پژوهش های:

(General Administration of Customs Peoples Republic Of China, 2020), (Sharma et al, 2020), (Sigala, 2020), (Commodity Market Outlook, 2020), (Walters et al, 2020), (Pu & Zhong, 2020), (Ying & Wang, 2020), (Jiang et al, 2020), (Boughton et al, 2021), (Adhikari et al, 2021), (Kun, 2020), (Varshney et al, 2020), (Ezeah et al, 2020), (Smith et al, 2020)

، (جعفری، کوهستانی و نژادزاع، ۱۳۹۹)، (قنبری شیرسوار، ۱۳۹۹)، می باشد. همچنین این مطالعه نشان داد که بازاریابی محصولات در روستاهای مورد مطالعه به طرق گوناگون انجام می شد. روستائیان برای غلبه بر مشکلات فروش سعی در بازاریابی بیش تر کرده اند تا این مشکلات را مرتفع کنند. برای یافتن مشتری و بازار در زمان و مکان مناسب بیش ترین مواردی که مورد اشاره قرار گرفته شامل عرضه به مکان های مختلف، عرضه به خریدار مراجعه کننده به روستا، عرضه به مکان های مختلف، فروش مستقیم در بازار و پیش فروش محصولات است. ناگفته نماند در مواردی هم بازاریابی برای محصولات انجام نمی شد. نتایج این بخش در تایید پژوهش های: (Kun, 2020), (Middendorf et al, 2021), (Mishra et al, 2020), (Arnold et al, 2020), (Lakhani et al, 2020), (افضلی و زارع مهرجردی، ۱۴۰۰)، (عنابستانی و طولابی نژاد، ۱۳۹۷)، (طیب نیا و خسرویگی بزچلویی، ۱۴۰۰) است.

پیشنهادها

با مروری بر مبانی نظری پژوهش و یافته های حاصل از مصاحبه ها در سطح روستاهای مورد بررسی، عیان می گردد که کرونا موجب اثراتی بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی جوامع روستایی شده است، نادیده انگاری یا ایده آل پنداری وضعیت روستائیان و همچنین توجه عمده مسئولین به بخش های کلان اقتصادی و عدم توجه به بخش های کوچکتر و خردتر در سلسله مراتب برنامه ریزی شاخه های اقتصادی، نگاه های سلیقه ای و مقطعی، عدم برنامه ریزی و مدیریت شرایط بحرانی با سبک و سیاق فعلی، مشخص نبودن نقش بازیگران و کنشگران مهم و اصلی بخصوص در سطوح شهرستانی و استان، واسطه گری ها و نبود قوانین و مقررات همه شمول و جامع در این خصوص منجر به اثرگذاری بر زنجیره تامین محصولات کشاورزی و اقتصادی و معیشتی برای روستائیان شده است. به همین دلیل ارائه پیشنهادات در جهت پرداختن به مسائل و مشکلات روستاها بخصوص در دوران همه گیری ویروس کرونا که منجر به بیشتر شدن چالش های موجود در روستاها شده است که می تواند امری مهم و قابل توجه باشد، بنابراین برپایه یافته ها و نتایج پژوهش در جهت بهبود وضعیت زنجیره تامین محصولات در ایام کرونا و پاندمی های این

این چینی پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- رصدوپایش وضعیت روستاها به صورت دقیق و راه اندازی یک واحد مدیریتی که بتواند، وضعیت نهادها، فروش، عرضه، تقاضا، صادرات، واردات، نیروی کار، حمل و نقل و جابجایی و سایر موارد را در هر لحظه پایش و رصد کند.
- ۲- فراهم کردن و دسترسی به نهادها، تامین سم، کود و بذر رایگان برای کشاورزان و در صورت عدم تامین رایگان، ارائه یارانه مناسب به روستاییان.
- ۳- فراهم کردن زیرساخت‌های الکترونیکی و اینترنتی و رفع مشکلات آنتن دهی و اینترنتی.
- ۴- آموزش روستاییان برای ایجاد دوره اندازی فروشگاه‌ها و بازارهای الکترونیکی و اینترنتی و اعطای بسته‌های رایگان اینترنت در جهت حمایت از فروش اینترنتی محصولات و بازاریابی و تبلیغ برای بازارهای ایجاد شده در رسانه‌های جمعی و گروهی.
- ۵- انجام برنامه ریزی‌های لازم به منظور تسهیل صادرات و پیش بینی راه‌های مختلف برای صادرات محصولات کشاورزی مازاد در مناطق مرزی.
- ۶- تسهیل و پیش بینی راه‌های مختلف برای حمل و نقل و جابجایی محصولات کشاورزان در ایام محدودیت‌های ترددی برای فروش محصولات و صدور مجوزهای تردد برای رانندگان و کشاورزان انجام گیرد.
- ۷- بازنگری در ساختار مدیریت بحران برای اتخاذ تصمیمات سریع راه‌گشا و عملی به منظور مقابله با پاندمی‌ها.
- ۸- ایجاد کمیته‌ای ذیل ستاد اقتصادی دولت برای رصد و پایش وضعیت بازار و اقتصاد روستاییان، تابه محض ایجاد یک بحران در برابر هجوم و تهدیدات وضعیت نامناسب اقتصادی و معیشتی در امان باشند.

منابع

- اسحاقی میلوسی، فاطمه؛ محمودی، بیت‌الله (۱۳۹۷)، ارزیابی و اولویت‌دبندی معیارها و شاخص‌های معیشت پایدار روستایی ایران با استفاده از روش دلفی، فصلنامه‌ی راهبردهای توسعه روستایی، جلد ۵، شماره ۲، صص ۲۱۷-۲۳۲.
- بانک اطلاعات استان کرمانشاه، (۱۳۹۹)، انتشارات جهاد کشاورزی، چاپ اول، صص ۶۰-۸۰.
- بهرنگ، فاطمه؛ باقرزاده هوشمندی، کمال (۱۳۹۹)، تاثیر ویروس کرونا بر بی‌ثباتی اقتصاد ایران و جهان، ششمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی، اقتصاد و حسابداری ایران، تهران، دسترسی در <https://civilica.com/doc/1117695>.
- تک روستا، مریم؛ ربیعی، حسین (۱۴۰۰)، بررسی و تبیین تاثیرات کرونا بر اقتصاد مناطق روستایی (نمونه‌ی موردی: روستای اشکور علیا)، مجله‌ی آمایش سیاسی فضا، دوره ۳، شماره ۳، صص ۱۶۲-۱۴۸.
- جعفری، رضا؛ کوهستانی، امیر؛ نژادزارع، شبنم (۱۳۹۹). تاثیر کرونا بر اقتصاد ایران و جهان، اولین کنفرانس مهندسی صنایع، اقتصاد و مدیریت، صص ۱-۱۷.
- رنجبر، هادی؛ حق دوست، علی اکبر؛ صلصالی، مهوش؛ خوشدل، علیرضا؛ سلیمانی، محمدعلی؛ بهرامی، نسیم (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران، سال دهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۱، صص ۲۳۸-۲۵۰.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران ۱۳۹۰ www.amar.org.ir
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران ۱۳۹۵ www.amar.org.ir
- طاهری نیا، مسعود؛ حسنوند، علی (۱۳۹۹). پیامدهای اقتصادی ناشی از بیماری کووید-۱۹ بر اقتصاد ایران؛ با تأکید بر اشتغال، فصلنامه‌ی مدیریت پرستاری، دوره ۹، شماره ۳، صص ۴۳-۵۸.
- طیب نیا، سید هادی و خسروبیگی بزچلویی، رضا (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر بر تنوع‌بخشی اقتصادی در روستاهای مرزی غرب ایران (مطالعه موردی، شهرستان مریوان)، مجله‌ی جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال

سال نوزدهم، شماره ۱، صص ۲۵-۱.

طیبه ابوالحسنی، سیدامیرحسین (۱۳۹۸). درآمدی بر روش تحقیق: رویه های استاندارد تحلیل داده های کیفی، سیاست نامه علم و فناوری، دوره ۹، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸، صص ۶۷-۹۵.

طیبه، محمدرضا؛ ومظلومی، نادر (۱۳۸۸)، ارائه‌ی مدلی به منظور تجزیه و تحلیل، گزینش و اجرای راهبرد زنجیره‌ی تأمین کسب و کار، فصلنامه‌ی علوم مدیریت ایران، سال چهارم، شماره ۱۶، صص ۱۳۹-۱۵۴.

عناستانی، علی اکبر و طولابی نژاد، مهرشاد (۱۳۹۷). ارزیابی و اولویت بندی موانع و چالش های بازاریابی محصولات کشاورزی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه ای فازی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان پلدختر)، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال هشتم، پیاپی ۳۰، صص ۷۷-۵۹.

قنبری شیرسوار، علی (۱۳۹۹). تحلیل آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا، انتشارات معاونت سیاسی اداره پژوهش های سیاسی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، صص ۱-۱۲.

کرسول، جان (۱۴۰۰). پویش کیفی و طرح پژوهش: انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدار شناسی، نظریه داده بنیاد، قوم نگاری، مطالعه موردی)، برگردان دکتر حسن دانایی فرد و حسین کاظمی، ویرایش دوم، چاپ پنجم، انتشارات صفار، صص ۱-۳۲۰.

گزارش اشتغال استان کرمانشاه، (۱۳۹۷). گزارش تحلیل مهارتی نیروی کار مبتنی بر دینامیک اشتغال استان کرمانشاه، بهار ۹۷.

گزارش خبرگزاری تسنیم- اخبار اقتصادی جهان، <https://www.tasnimnews.com/fa/news>، ۲۴۹۶۴۵۳/۱۳/۰۲/۱۴۰۰ تاریخ دسترسی: ۱۴۰۰/۱۰/۱۰.

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۹). <https://rc.majlis.ir/fa/report/show>، ۱۵۱۰۳۷۳/۱۵ تاریخ دسترسی: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵.

منتی، حسین (۱۳۹۹). بررسی اثرات ویروس کرونا کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی، مجله علمی پژوهشی ارزیابی تاثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۶۳-۱۸۱.

میری، مرضیه؛ شریفزاده، محمد شریف؛ عبدالله زاده، غلامحسین؛ سروستانی عابدی، احمد (۱۳۹۶). بررسی زنجیره‌ی تأمین در بخش کشاورزی (مطالعه موردی: تولید و پرورش توت فرنگی در شهرستان رامیان، استان گلستان)، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد چهارم، شماره ۱ سوم، صص: ۸۹-۱۰۴.

باریان تل زالی، زینب؛ شمس الدینی، اسماعیل (۱۳۹۵). یکپارچگی زنجیره تامین، چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، برلین آلمان، ۱۹ تیرماه ۱۳۹۵: ۱-۲۰.

Adhikari, J., Timsina, J., Khadka, S.R., Ghale, Y., & Ojha, H. (2021). COVID-19 impacts on agriculture and food systems in Nepal: implications for SDGs. *Agricultural Systems*, 186: 102990. doi.org/10.1016/j.agsy.2020.102990.

Adjognon, G. S., Bloem, J.R., Sanoh, A. (2021). The coronavirus pandemic and food security: Evidence from Mali. *The Journal of Food Policy*, 101(2021), 102050: 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2021.102050>.

Adunlin, G., Murphy, P. Z., & Manis, M. (2021). COVID-19: How Can Rural Community Pharmacies Respond to the Outbreak?. *The Journal of Rural Health*. 2021Jan;37(1):153-155. <https://doi.org/10.1111/jrh.12439>.

Agarwal, B. (2021). Livelihoods in COVID times: Gendered perils and new pathways in India. *World Development*. March 2021(139), 105312: 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.world-dev.2020.105312>.

Ali, A., Ahmed, M., Hassan, N. (2020). Socioeconrural mountain community in Pakistan. *Journal*

of Public Affairs, 2020 Aug 24:e2355: 1-9 <https://doi.org/10.1002/pa.2355>.

Arnold, R. H., Tideman, P. A., Devlin, G. P., Carroll, G. E., Elder, A., Lowe, H., ... & Mariani, J. A. (2020). Rural and Remote Cardiology During the COVID-19 Pandemic: Cardiac Society of Australia and New Zealand (CSANZ) Consensus Statement. *Heart, Lung and Circulation*. July 2020; 29(7): e88-e93 <https://doi.org/10.1016/j.hlc.2020.05.001>.

Boughton, D., Goeb, J., Isabel, L., Derek, H., Hiroyuki, T., Kristi, M., Ian, M., Sophie, Goudet., Catherine, Ragasa., Mywish K., Maredia., Bart. Minten., Xin. & Shen, D. (2021). Impacts of COVID-19 on agricultural production and food systems in late transforming Southeast Asia: The case of Myanmar. *Agricultural Systems*, 188, 103026. doi.org/10.1016/j.agsy.2020.103026.

Chopra, S., Meindl, P. (2013). *Supply chain management : strategy, planning, and operation*, 5th ed: 1-516. available at: https://base-logistique-services.com/storage/app/media/Chopra_Meindl_SCM.pdf.

Commodity Market Outlook. (2020). Available at: <http://pubdocs.worldbank.org/en/558261587395154178/CMO-April2020-Special-Focus-1.pdf> (accessed 17 July 2020).

Cullen, M. T. (2020). Coronavirus Food Supply Chain Under Strain What to do?. *Food Systems Transformation*. FAO Publication.

Ezeah, G., Ogechi, E. O., Ohia, N. C., & Celestine, G. V. (2020). Measuring the effect of interpersonal communication on awareness and knowledge of COVID-19 among rural communities in Eastern Nigeria. *Health education research*, 35(5): 481-489 <https://doi.org/10.1093/her/cyaa033>.

GACC (General Administration of Customs, PRC). (2020). China's total export & import values, January–February 2020. [2020-04-23]. <http://english.customs.gov.cn/Statics/6e759864-240f4968-bc6e-9c064cccc6bd>.

Hai-ying, GU., & Chang-wei., WANG. (2020). Science Direct Impacts of the COVID-19 pandemic on vegetable production and countermeasures from an agricultural insurance perspective. *Journal of Integrative Agriculture*, 19(12): 2866–2876.

Hirko, K. A., Kerver, J. M., Ford, S., Szafranski, C., Beckett, J., Kitchen, C., & Wendling, A. L. (2020). Telehealth in response to the COVID-19 pandemic: Implications for rural health disparities. *Journal of the American Medical Informatics Association*. 27(11): 1816–1818, <https://doi.org/10.1093/jamia/ocaa156>.

Jiang, H P., Yang, D Q., & GUO, C R. (2020). Impact of COVID-19 on China's agricultural development and countermeasures. *Reform*, 3: 5–13.

Kun, H. Ji. (2020). Impacts of COVID-19 on agriculture and rural poverty in China. *Journal of Integrative Agriculture* 2020, 19(12): 2849–2853. [https://doi.org/10.1016/S2095-3119\(20\)63469-4](https://doi.org/10.1016/S2095-3119(20)63469-4).

Lakhani, H. V., Pillai, S. S., Zehra, M., Sharma, I., & Sodhi, K. (2020). Systematic review of clinical insights into novel coronavirus (CoVID-19) pandemic: persisting challenges in US rural population. *International journal of environmental research and public health*, 17(12), 4279: 1-14. <https://doi.org/10.3390/ijerph17124279>.

Middendorf, B. J., Faye, A., Middendorf, G., Stewart, z. p., Jha, p. k., Prasad, V. P. V. (2021). Smallholder farmer perceptions about the impact of COVID-19 on agriculture and livelihoods in

Senegal. Agricultural.

Mishra, S. V., Haque, S. M., & Gayen, A. (2020). COVID-19 in India transmits from the urban to the rural. *The International Journal of Health Planning and Management*. September 2020: 1-3. <https://doi.org/10.1002/hpm.3047>.

Nordhagen, S., Igbeka, U., Rowlands, H., Shine, R. S., Heneghan, E., Tench, J. (2021). COVID-19 and small enterprises in the food supply chain: Early impacts and implications for longer-term food system resilience in low- and middle-income countries. *World Development*. 141(2021), 105405: 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105405>.

Padmaja, K. (2015). Grounded Theory Design A New Approach Of Qualitative Research, An International Peer Reviewed & Referred, SEPT-OCT 2016, VOL-4/26: 2725-2729.

Phillipson, J., Gorton, M., Turner, R., Shucksmith, M., Aitken-McDermott, K., Areal, F., ... & Monteiro, D. S. (2020). The COVID-19 Pandemic and Its Implications for Rural Economies. *Sustainability*, 12(10), 3973: 1-9 <https://doi.org/10.3390/su12103973>.

Pu, M., & Zhong, Y. (2020). Rising concerns over agricultural production as COVID-19 spreads: Lessons from China. *Global Food Security*, 26, 100409. doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100409.

Rawal, V., Kumar, M., Verma, A., & Pais, J. (2020). COVID-19 Lockdown: Impact on Agriculture and Rural Economy. Published by Society for Social and Economic Research: 1-39 available at: <https://www.networkideas.org/wp-content/uploads/2020/06/sserwp2003.pdf>.

Sharma, R., Shishodia, A., Kamble, S., Gunasekaran, A., Belhadi A. (2020). Agriculture supply chain risks and COVID19: mitigation strategies and implications for the practitioners. *Int J Log Res Appl*. <https://doi.org/10.1080/13675567.2020.1830049>. In press.

Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and re-setting industry and research. *Journal of Business Research*. Vol. 117. Pp. 312-321. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.015>.

Smith, A. C., Thomas, E., Snoswell, C. L., Haydon, H., Mehrotra, A., Clemensen, J., & Caffery, L. J. (2020). Telehealth for global emergencies: Implications for coronavirus disease 2019 (COVID-19). *Journal of telemedicine and telecare*, 2020 Jun;26(5), 1357633X20916567: 309-313. <https://doi.org/10.1177/1357633X20916567>.

United Nation, Corruption and COVID-19: CHALLENGES IN CRISIS RESPONSE AND RECOVERY. Available at: <https://www.unodc.org/documents/Advocacy-Section/COVID-19-Crisis-response-recovery-WEB.pdf>

Varshney, V., Roy, D., Meenakshi, J.V. (2020). Impact of COVID 19 on agricultural markets: assessing the roles of commodity characteristics, disease caseload and market reforms. *Indian Economic Review* (2020) 55 (Suppl 1):S83 S103 <https://doi.org/10.1007/s41775-020-00095-1>.

Walters, L., Wade, T., Suttles, S. (2020). Food and agricultural transportation challenges amid the COVID-19 pandemic. *Choices*. 35, 1-8.

Website investopedia, Supply Chain, Available at: <https://www.investopedia.com/terms/s/supplychain.asp>, Access date: 2022/01/05.

Wilkinson, A. (2020). Local response in health emergencies: key considerations for addressing the COVID-19 pandemic in informal urban settlements. *Environment and Urbanization*, October

2020; 32(2),0956247820922843: 503-522 <https://doi.org/10.1177/0956247820922843>.

Zigiariis, S. (2000). Report produced for the EC funded, project INNOREGIO: dissemination of innovation and knowledge management techniques: 1-26. available at: http://www.urenio.org/tools/en/supply_chain_management.pdf.